

Meertalig opvoeden

Meertalig opvoeden

Marinella Orioni

ISBN 978 90 8850 988 9

NUR 610 / THEMA CFDM

<https://doi.org/10.36254/978-90-8850-988-9>

© 2021 Uitgeverij SWP Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met Uitgeverij SWP voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen door een onderwijsinstelling van een gedeelte uit deze uitgave, in papieren vorm of digitaal, (bijvoorbeeld voor plaatsing ervan op uw digitale leeromgeving of in een reader) kunt u zich richten tot: Stichting UvO, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, Tel. 023-8700212, www.stichting-uvo.nl UvO@cedar.nl.

Voor Paloma en Charlotte, mijn fantastische drietalige dochters.

Inhoud

Voorwoord	13
Bij wijze van inleiding: een prachtig cadeau voor je kind, maar het gaat niet vanzelf	19
Een prachtig cadeau voor je kind	20
Meertaligheid is een gezinserfgoed	20
Meertaligheid is een communicatiemiddel	21
Meertaligheid is een eyeopener	24
Meertaligheid is een exclusiviteitsfactor	25
Meertaligheid is goed voor het brein	25
Meertaligheid is een troef op de arbeidsmarkt	26
Meertaligheid is een springplank naar andere talen	26
Meertalig opvoeden gaat niet vanzelf	27
Wat wil ik bereiken?	28
Wat is mijn rol?	29
Welke rol speelt mijn omgeving?	30
Ik ben bang dat...	33
Ieder kind is anders	34
Soms lukt het niet	36

DEEL 1

OUDERS IN DE HOOFDROL

1 Welke taal spreek je wanneer en tegen wie? / Taalrelaties	41
Taalkeuze	42
Wanneer spreek ik mijn eigen taal?	44
En de schooltaal dan?	46
Wanneer spreek ik mijn eigen taal niet?	48
De tafeltaal, een verhaal apart	51
Welke taal spreken broertjes en zusjes onderling?	54

Hoe weet mijn kind wanneer het welke taal tegen wie moet spreken?	55
Welke keuzes maken andere meertalige gezinnen?	56
2 Hoe houd ik het vol? / Cruciale momenten in de meertalige opvoeding	63
Alert blijven	64
Als het eerste enthousiasme afneemt...	65
Naar school	66
Is de meertaligheid van mijn kind stabiel?	69
De stille periode	70
En als mijn kind weigert mijn taal te spreken?	71
Tot hoever ga je?	75
3 Ik heb altijd mijn taal tegen mijn kind gesproken, waarom spreekt hij het niet? / Passief en actief taalgebruik	79
Actieve en passieve talenkennis, het verschil	79
Welke technieken kan ik toepassen in de beginjaren?	82
Welke technieken kan ik toepassen in de eerste schooljaren?	83
4 Wat is voldoende taalaanbod? / ... en hoe bied je dat aan?	87
Wat is voldoende taalaanbod?	87
Hoe kan ik mijn eigen taal zo veel mogelijk aanbieden?	88
5 Moet ik alle fouten van mijn kind verbeteren? / Goed omgaan met feedback	93
Welke fouten maakt mijn kind en waarom?	93
Overgeneralisatie	94
Transferfouten	95
Woordvolgordefouten	97
Woordenschatfouten	98
Hoe kan ik het beste feedback geven?	99
Helpen de talen elkaar?	105

DEEL 2
KINDEREN IN DE HOOFDROL

6	Hoe vergelijkbaar zijn een-, twee- en drietalige kinderen? / Focus op hun overeenkomsten en verschillen	111
	Van een eentalig naar een meertalig perspectief	111
	De taalkeuze van meertalige kinderen	112
	Van een tweetalig naar een drietalig perspectief	115
	Een uitgebalanceerde driehoeksverhouding	119
7	Wat gebeurt er in het hoofd van mijn kind? / Het kinderbrein onder de loep	123
	De capaciteiten van het babybrein	124
	Waarom hebben we een accent?	126
	Opbouw van taalsystemen in het kinderbrein	126
	Geboren vertalers?	128
	Cognitieve flexibiliteit	130
	Metalinguïstisch bewustzijn	131
	Effectief focussen	132
	Denken, dromen, tellen en emoties uiten	132
8	Wat een rommeltje, mijn kind mixt zijn talen! / Ordenen en rangschikken: ogenschijnlijke wanorde verbergt ingewikkelde strategische technieken	137
	Vanaf wanneer zijn kinderen in staat hun talen te scheiden?	138
	Waarom gebruiken meertaligen hun talen door elkaar?	139
	Hoe gebruiken meertaligen hun talen door elkaar?	141
	Hoe mixen drietaligen hun talen?	149
	Is mixen en switchen vermoeiend voor het brein?	151
9	Help, mijn kind kent minder woorden dan zijn eentalige vriendjes! / Woordenschat in meerdere talen is een optelsom	153
	Woordenschatverwerving in het kinderbrein	154
	Van alle talen een beetje, maar geen enkele taal helemaal?	158
	Verhouding thuistaal-schooltaal	161
	De thuistaal heeft genoeg woorden	162

DEEL 3
IN EN OM MEERTALIGHEID

10 Wie is mijn kind eigenlijk? / Taal, cultuur en identiteit	167
Taal en cultuur horen bij elkaar	168
Hoeveel input is genoeg?	169
Vanaf welke leeftijd zijn kinderen zich bewust van cultuurverschillen	171
Heeft mijn kind een voorkeur voor een van zijn talen?	174
Voelt mijn kind zich anders dan eentalige kinderen?	176
Is meertaligheid een onderwerp van gesprek met vriendjes?	178
Wat vindt mijn kind van eentaligheid?	180
11 Het komt door de talen! / Meertaligheid als zondebok voor talige problemen	181
Belang van de thuistaal	181
Taalontwikkelingsstoornis of niet?	186
Diagnostiek	188
Kunnen kinderen met een taalstoornis ook meertalig opgroeien?	190
12 Het komt door de cultuur! / Meertaligheid als zondebok voor niet-talige problemen	191
Meertaligheid krijgt de schuld van een mislukte integratie	191
Goede beheersing van de schooltaal en de thuistaal is de sleutel tot succes	192
Chique en niet-chique talen?	194
13 Is mijn kind wel echt meertalig als hij niet kan lezen en schrijven in de talen? / Kunnen lezen en schrijven is een meerwaarde, geen voorwaarde	197
De meerwaarde van lezen en schrijven in de thuistaal	197
Het leesproces en de woordverwerking van meertalige kinderen	199
Wat zijn realistische verwachtingen van geletterdheid in de thuistaal?	201

Wanneer kan mijn kind het beste beginnen met lezen en schrijven in de thuistaal?	203
Hoe en waar kan ons kind leren lezen en schrijven?	206
Drietalige gezinnen: in welke andere taal gaat ons kind lezen en schrijven?	207
Toegift: mijn kind verbetert mij! / De rollen omgedraaid, een interessante positie	211
Tot slot	215
Dankwoord	217
Personenregister	219
Definities van gebruikte begrippen	221
Geraadpleegde literatuur	225
Bijlage: de interviews	233

‘Een andere taal is een andere kijk op het leven.’

Federico Fellini, filmregisseur (1920-1993)

‘De grenzen van mijn taal zijn de grenzen van de wereld.’

Ludwig Wittgenstein, filosoof (1889-1951)

‘Als jij één woordje kent, ken ik er drie,
als jij er honderd kent, ken ik er driehonderd,
het is dus niet erg als ik af en toe een woordje niet weet.’

Paloma Belvedere

‘Iedereen vindt het bijzonder dat ik drie talen spreek,
maar ik vind het heel gewoon.’

Charlotte Belvedere

Voorwoord

Je moet leven waar je leeft, dat is het levensmotto van mijn vader. Hij kwam op 18-jarige leeftijd vanuit Italië naar Nederland, trouwde een Nederlandse vrouw en kreeg samen met haar drie kinderen. Voor mijn vader behelsde dit levensmotto ook dat hij Nederlands met ons sprak. Daarmee schaarde hij zich helemaal achter het toen heersende principe dat goede integratie alleen mogelijk is als je je volledig aanpast aan het land waar je leeft. Hij was Nederlandser dan menig Nederlander. Wij hebben een fijne jeugd gehad, maar mijn drang naar het Italiaans was zo groot dat ik op allerlei manieren heb geprobeerd om die taal te leren spreken. Dat is me gelukt, maar met een omweg. Ik heb het mijn vader nooit kwalijk genomen, maar vond het wel een gemiste kans.

Toen ik jaren later mijn Italiaanse man ontmoette en wij ons in Parijs vestigden, kwam het levensmotto van mijn vader weer boven, dat je moet leven waar je leeft. Ik heb zijn wilskracht die met dit levensmotto samenhangt altijd bewonderd en ik heb me op diezelfde wijze in het Parijse leven gestort. Dit levensmotto rijmde voor mij echter niet met taal. Je eigen taal overdragen staat een goede integratie geenszins in de weg. Onderzoek heeft dit inmiddels wel uitgewezen. Ook kwam mijn gemiste tweetalige opvoeding steeds vaker naar boven. En één ding stond al snel vast, wij zouden drietalige kinderen krijgen. Zo is het ook gegaan, wij hebben twee drietalige dochters, nu 16 en 13 jaar oud. Zij spreken Nederlands met mij, Italiaans met hun vader en Frans met hun omgeving én met elkaar.

Een meertalige opvoeding gaat niet automatisch, het is hard werken, zeker voor de ouders. Nieuwe vragen dienen zich steeds aan. Vaak is daar geen kant-en-klaar antwoord op. Sommige ouders bespreken hun strategieën vooraf, andere gaan er heel relaxed mee om en zien wel. Er zijn zoveel situaties en zo veel mogelijkheden. De drang om goed bezig te zijn, dwingt de meeste ouders toch tot documentatie. Het blijkt dan niet eenvoudig om concrete antwoorden te vinden op hun vragen.

Gelukkig weten we vandaag de dag dat het niet alleen geen kwaad kan voor een kind om met meerdere talen op te groeien, maar dat het zelfs voordelen

oplevert als je meertalig bent. Meertaligen zijn flexibel, switchen moeiteloos van de ene naar de andere taal en bouwen een enorme woordenschat en referentiekader op. Ook heeft een meertalige opvoeding een positieve invloed op de cognitieve ontwikkeling van een kind. Deze feiten bieden echter geen praktische hulp wanneer je je zorgen maakt omdat je kind voortdurend zijn talen door elkaar haalt of weigert je taal te spreken. Ook zegt deze informatie niet concreet wanneer je het beste kunt starten met een meertalige opvoeding en hoe je dat dan doet. En hoe zit het met meertalige geletterdheid? Als ouder heb ik me vragen gesteld en stel ik ze nog steeds. Ik ben ook lerares Nederlands als tweede taal. Ik geef les aan meertalige kinderen in Parijs. Als lerares heb ik veel vragen van bezorgde ouders gekregen. Mijn intrinsieke interesse in het onderwerp deed de rest. Ik heb actief gezocht naar voorbeelden, naar nog meer vragen en naar antwoorden. Zo is het idee ontstaan voor een praktisch handboek, gebaseerd op een breed scala aan ervaringen van ouders, kinderen, onderzoekers en andere specialisten.

Dit idee heeft zich vertaald in *Meertalig opvoeden*. Meertalige gezinnen doorlopen dezelfde processen en stuiten op vergelijkbare moeilijkheden en vragen. Het is jammer als ieder gezin daar afzonderlijk oplossingen en antwoorden voor moet zoeken, die tijd en energie kan beter in taalactiviteiten met de kinderen worden gestopt. Dit boek geeft concrete antwoorden op praktische vragen over een meertalige opvoeding, doet suggesties en geeft tips. Het boek neemt lezers mee op taalavontuur. Ze reizen in willekeurige volgorde door de informatie uit de interviews met jonge en oudere meertaligen en hun ouders; ze bladeren door mijn ervaringen als moeder van twee drietalige dochters en als lerares Nederlands als tweede taal voor meertalige kinderen. Het boek is ook een wetenschappelijk avontuur. De theorieën en bevindingen komen voort uit wetenschappelijk onderzoek en uit gesprekken met wetenschappers en andere specialisten op het gebied van meertaligheid. De laatste jaren wordt er door universiteiten over de hele wereld intensief onderzoek gedaan naar allerlei aspecten rondom meertaligheid. Helaas blijven veel interessante onderzoeksresultaten nog te vaak onzichtbaar voor een potentieel geïnteresseerde doelgroep, namelijk ouders die meertalige kinderen opvoeden. Een van de ambities van dit boek is om deze resultaten zichtbaar te maken voor een breed en geïnteresseerd publiek.

Deze compleet herziende uitgave van *Meertalig opvoeden* is als volgt opgezet. Na het voorwoord wordt bij wijze van inleiding uiteengezet hoe een meertalig cadeau eruitziet en wordt ingegaan op voordelen, engagement, vragen en twijfels. In deel 1 spelen ouders de hoofdrol en wordt er aandacht besteed aan taalrelaties, taalkeuze, volharding, actief taalgebruik, taalaanbod en feedback. In deel 2 belichten we het meertalige kind. Wat zijn de verschillen tussen één-, twee- en drietalige kinderen, hoe ziet hun brein eruit, wat is taalmixen en hoe zit het met hun woordenschat? In deel 3 komen vraagstukken aan bod die met een meertalige opvoeding samenhangen, zoals identiteit, cultuur en meertalige geletterdheid. Ten slotte draaien we de rollen even om in de toegift. Het boek kan ook in willekeurige volgorde gelezen worden, het is maar net waar de lezer op een bepaald moment behoefte aan heeft. Vragen van ouders en probleemsituaties zijn steeds het uitgangspunt, waardoor het accent daadwerkelijk op het praktische karakter van meertalig opvoeden wordt gelegd. Het antwoord op iedere vraag is een samenspel van ervaringen van de geïnterviewde ouders, meertalige kinderen en meertalige volwassenen, van mijn eigen ervaringen als moeder én als lerares Nederlands als tweede taal voor meertalige kinderen, van wetenschappelijke resultaten en andere geraadpleegde literatuur.

Een gids voor een meertalige opvoeding is niet alleen vanzelfsprekend in onze internationale wereld waarin meertaligheid een steeds belangrijker rol speelt, maar ook logisch omdat er nu voldoende wetenschappelijke informatie beschikbaar is om enkele grote lijnen te kunnen vastleggen en daarmee een helpende hand aan opvoeders te bieden. Het is tevens noodzakelijk om tegenwicht te bieden aan verkeerde, goed bedoelde adviezen van hen die menen dat de meertaligheid van je kind de oorzaak is van zijn talige of niet-talige problemen.

De vanzelfsprekendheid en het enthousiasme van meertalige gezinnen worden niet altijd positief bejegend door een deel van de publieke opinie, de politiek, de school of het consultatiebureau. In de jaren zeventig van de vorige eeuw, toen mijn vader besloot om Nederlands met mij te spreken, moest je je aanpassen aan het land waar je leefde. Daarbij hoorde ook dat je altijd Nederlands sprak. Ondanks het feit dat er sindsdien veel nieuw onderzoek is verricht en de positieve resultaten hun weg hebben gevonden naar luisterende oren, leeft het jarenzeventigsyndroom nog steeds onder een

deel van de samenleving. De status van de taal hangt daar sterk mee samen. Dat is problematisch, want zinvolle en niet-zinvolle talen bestaan niet. Dit boek wil een helpende hand bieden aan alle meertalige gezinnen, ongeacht de taal, en kennis verschaffen aan hen die meer over meertaligheid en meertalig opvoeden willen weten.

Om zo precies mogelijk te kunnen zijn, heb ik ervoor gekozen om de interviews in drie verschillende gezinssamenstellingen af te nemen:

- tweetalige gezinnen waarvan één ouder de schooltaal spreekt en de andere een andere taal;
- tweetalige gezinnen waarvan beide ouders dezelfde taal spreken die niet de schooltaal is;
- drietalige gezinnen waarvan vader en moeder ieder een andere taal spreken dan de schooltaal.

Al deze ouders voeden meertalige kinderen op maar doen dat, afhankelijk van hun talige gezinssamenstelling, op een verschillende manier. In de bijlage staat meer informatie over de interviews en is een lijst opgenomen met namen, leeftijd en taalsituaties van alle geïnterviewde personen. Deze herziene uitgave verschijnt zes jaar na de eerste editie, de kinderen zijn dus allemaal ouder geworden. Vooral bij mijn dochters kom ik daar af en toe op terug.

Ik wens je veel leesplezier toe!



*Ik wil me graag even voorstellen.
Ik ben Tipje en ben meertalig opgevoed.
Afen toe duik ik in het boek op om nuttige tips te
geven die bij mij goed gewerkt hebben!*

Bij wijze van inleiding: een prachtig cadeau voor je kind, maar het gaat niet vanzelf

Je haalt eruit wat je erin stopt

Een meertalige opvoeding is een prachtig cadeau voor je kind, maar het gaat niet vanzelf. Hoewel veel ouders heel vanzelfsprekend hun eigen taal tegen hun kind spreken, vergt een meertalige opvoeding toch een continue inzet van ouders en kind, en dat gedurende de hele opvoeding. Maria (Frans-Italiaans-Portugees gezin) vertelt dat de eerste zichtbare resultaten voor grote hilariteit zorgden bij de hele familie. ‘In welke van de drie talen ook aan Claudia werd gevraagd iets te doen, ze deed het!’ Het fascinerende proces dat hieraan voorafgaat, dat diep verborgen in het kindere brein plaatsvindt en in hoofdstuk 7 uitgebreid wordt beschreven, heeft niemand kunnen aanschouwen. Misschien heb je je zelfs wel eens afgevraagd of jullie meertalige opvoeding wel werkte. Hier is dan eindelijk de eerste beloning voor alle inzet. Gelukkig komen deze overwinningen gedurende de hele meertalige opvoeding voor.

Wat houdt een meertalige opvoeding nu precies in? Het is verstandig en vooral nuttig om daar voor de geboorte van je kind al over na te denken, omdat er daarna veel nieuwe dingen gebeuren die de aandacht opeisen. Door dit boek open te slaan, heb je de eerste stap gezet. Misschien omdat je wilt weten wat een meertalige opvoeding precies inhoudt en hoe je het moet aanpakken. Misschien heb je vragen over de rol van de ouders en van je omgeving. Misschien wil je je wapenen tegen reacties van derden of ben je bezorgd over de extra belasting voor je kind. Misschien vraag je je wel af, omdat je het zo vaak hebt gehoord, of meertaligheid uiteindelijk toch niet schadelijk is voor een kind en of het tot een achterstand in de schooltaal kan leiden. Dit is zomaar een greep uit de vragen die ouders en andere

geïnteresseerden zichzelf stellen en die uiteraard in dit boek een voor een beantwoord zullen worden.

Een prachtig cadeau voor je kind

Hoe ziet zo'n meertalig cadeau er eigenlijk uit? Ouders vinden hun meertalige opvoeding een mooi cadeau voor hun kind. Ook de geïnterviewde meertalige kinderen en volwassenen vinden hun meertaligheid een prachtig geschenk. Ze vinden het 'fantastisch om twee of drie talen te spreken zonder dat het veel moeite kost'. Ook al voelt een enkeling zich 'anders' en kennen sommigen soms een woordje niet of halen hun talen door elkaar. De voordelen wegen niet op tegen de nadelen, concluderen ze. Sommigen lijkt het zelfs 'een beetje saai' om maar één taal te kunnen spreken! Claudia (18, Frans-Italiaans-Portugees) vindt het fantastisch dat ze haar drie talen zo automatisch heeft geleerd. Vooral nu ze Engels leert ziet ze het verschil. 'Ik moet nu rijen woordjes leren en een nieuwe grammatica. In de thuistalen ging dat automatisch!' 'We hebben zomaar een gratis taal gekregen', vindt Audun (36, Noors-Frans). Sommigen vinden het vanzelfsprekend dat hun ouders in hun eigen taal tegen hen praten, zoals Marta (13, Frans-Engels-Italiaans): 'Soms vraag ik me af of ik ze moet bedanken voor dit mooie cadeau, maar eigenlijk hebben ze er niets speciaals voor gedaan, want mijn moeder sprak geen Frans en mijn vader nog minder.'

Meertaligheid is een gezinsvergoed

Taal en cultuur maken deel uit van het gezinsvergoed en het is fundamenteel om dat aan de kinderen over te dragen. Een meertalig gezin ziet er in dat opzicht anders uit dan een eentalig gezin. Op de vraag waarom ouders hun kinderen meertalig opvoeden antwoordt vrijwel iedereen dat ze een deel van hun eigen taal en cultuur, die hun persoonlijke geschiedenis vormt, willen doorgeven. Een kwestie van afkomst, vinden wij bij ons thuis. 'Een deel van wie je bent is waar je vandaan komt', zeggen Paul en Lorena (Nederlands-Braziliaans gezin). Als ouders hun taal en cultuur niet doorgeven, mist een